

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

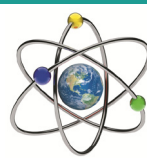

No9
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M A KTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 356 sahifa,
2-sentyabr, 2025-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Maktabgacha ta'lim tashkiloti innovatsion faoliyatini rivojlantirish jarayoni.....	14
Ibragimova Gulsanam Nematovna	
Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim metodikasida qo'llanilishi va o'qituvchi kompetentligiga ta'siri	22
Abduyev Sheroz	
Boshlang'ich ta'limda "tabiatshunoslik" fanini raqamli platformalar orqali o'qitish metodikasini takomillashtirish: 5e modeli asosida dizayn, baholash va joriy etish.....	25
Ahmadaliyev Shohruh Bahromjon o'g'li	
Ingliz va rus leksikografiyasida o'zbek milliy taom nomlarining lingvistik tahlili	30
Bobojonova Zarina Rashidovna	
Rahbarlarda til bilish darajasi va hissiy intellekt (eq): o'zaro bog'liqlikni o'rganish	34
Isaqlulova Baxtigul Xo'jamovna	
Frazeologizmlarni o'rgatishda matn asosida integratsiyalashgan dars modeli: xorijiy til o'rganuvchilar tajribasi	38
Jumayeva Sadbarg Mirolimovna	
O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari: rivojlangan davlatlar tajribasi tahlili	42
Karimova Moxichehra Rixsibayevna	
Rus va ingliz tillarida sharqona realiyalarning leksik-semantik tasnifi	46
Kulmamatova Aziza Do'stmamat qizi	
TRIZ metodikasi asosida texnokratik bolalar bilan ishlash tizimini takomillashtirish	50
Orifjonova Mavludaxon Abduqaxxor qizi	
Raqamli ta'lim muhitida pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish.....	53
Raximberganova Munajat Muzaffar qizi	
Structure of Social Conflict and Stages of its Development	57
Zaynutdinova Shahnoza Yuldashevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy faoliyatini baholash va rag'batlantirish tizimini takomillashtirish.....	60
Abduraxmonova Nigoraxon Akramali qizi	
Expression of National Mental Characteristics in the Uzbek Lullaby.....	64
Alimbayeva Shaxlo Tursunovna	
Bo'lajak "texnologiya" fani o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashda kreativ kompetentlikni rivojlantirish tizimining pedagogik zarurati	69
Avazov G'oyibnazar Berdiyevich	
Bo'lajak tarbiyachilarda integratsiyalashgan ta'lim faoliyatini rivojlantirish orqali kommunikativ salohiyatini shakllantirish	72
Baratova Yulduz Asadullayevna	
Umumta'lim maktablarida molekulyar fizikani o'qitishning hozirgi holati	76
Boymirov Sherzod Tuxtayevich, Xudoynazarova Visola Musurmonqul qizi	
Ingliz tilini o'qitishda talabalarining mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini akt vositasida rivojlantirish	80
Ergasheva Sevaraxon Ravshanjon qizi	
Maktabgacha ta'lim pedagoglarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish istiqbollari.....	84
O'rinova Feruzaxon O'ljayevna, Karimova Gulzodaxon Marufjon qizi	
IIV litsey o'quvchilarining liderlik kompetensiyasini rivojlantirishning psixologik xususiyatlari.....	90
Gadoyeva Dildora Baxtiyorovna	
Improving the System of Human Resource Capacity Management in Higher Education Institutions: Evidence from Uzbekistan	98
Imomov I., Umirova D.	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarni mantiqiy va tanqidiy fikrlashga o'rgatishning zamonaviy usullari.....	104
Iskandarova Munisa Bahodir qizi	
Tarbiyachi-pedagoglarning emotsional kompetensiyasini rivojlantirish	107
Jovmirzayeva Nargiza Quvondiqovna	

Maktabgacha ta'lim yoshdagi giperaktiv bolalarga ta'lim berishning pedagogik-psixologik usullari	110
Jo'rayeva Nargiza Toirovna, Kamalova Sarvinov	
Blum taksonomiyasi asosida ilmiy kompetentlikni takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari	113
Mustafayeva Nilufar Ulashovna	
Maktabgacha yoshdagi ovoz buzulishiga ega bolalar bilan guruhli mashg'ulotlarni tashkil qilish	117
Umida O'tbasarova Mexmanovna, Maksudbekova Xovvaxon Xamidbek qizi	
Bolalar jamoasida do'stona munosabatlarni shakllantirishda rivojlanish markazlarida loyiha asosida o'qitish texnologiyasidan foydalanish usullari	121
Quronova Ismigul Xolmurod qizi	
Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda innovatsion metodlar orqali o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi	126
Rustamova Davlatxon Toyirjon qizi	
Oliy ta'limda tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishning innovatsion modellari	131
Sanayeva Surayyo Bobonazarovna	
"Tibbiy radiologiya" fanini o'qitishda pedagogik muloqot orqali tanqidiy operativ muloqotni o'stirishning o'ziga xos xususiyatlari	139
Shukurova Sevara Ilhomovna	
Improving High Jump Techniques	143
Tajimbetov Anvar Tengeldayevich	
Filologik va ijtimoiy-siyosiy fanlarda ta'lim jarayonining innovatsion metodlari	146
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna	
Понятие логического мышления и его особенности у младших школьников	149
Ахмаджонова Нозима Нодиржон кизи	
Интеграция психологии, обучения английскому языку, дошкольного образования и туризма: междисциплинарная модель формирующего опыта	152
Омонуллаева Дилофуза Асадулла кизи	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'yin faoliyatida ijtimoiy motivlarni shakllantirish usullari	157
Abduvaxobova Nodira	
Boshlang'ich ta'limda kognitiv faollikni rivojlantirishning afzalliklari	160
Ismailova Nozima Umaraliyevna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini matnni tahlil qilishga o'rgatishda zamonaviy yondashuvlarning ahamiyati	164
Utanbayeva Dildora Abdixadirovna	
Dorivor o'simliklar kursini o'qitish metodikasini takomillashtirishda keys texnologiyalaridan foydalanish	168
Mirzaboyev Timur Bisenbay o'g'li	
Oliy ta'lim talabalarida ijtimoiy-axloqiy kompetensiyani rivojlantirish: empirik tadqiqot natijalari	171
To'raqulov Akbar Rustam o'g'li	
Gerontotexnologiya ijtimoiy-pedagogik innovatsiya sifatida	175
Temirova Muyassar Abdulkarim qizi	
O'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda Sharq mutafakkirlarining qarashlaridan foydalanish	180
Raximova Surayyo Otabek qizi	
Yoshlarni kasb tanlashda ruhiy tayyorgarlik va shaxsiy qobiliyatlarni baholash	183
Biysenov Temirbek Taumuratovich	
Talabalarni ta'limiy qadriyatlar asosida pedagogik faoliyatga tayyorlash tizimini takomillashtirishning ahamiyati	188
Choriyeva Surayyo Choriyevna	
Differences Between Computer-Based and Paper-Based Assessment in Inclusive Education	192
Davidova Sayyora Sirojiddin kizi	
Raqamli muhit sharoitida ma'naviy-axloqiy tarbiya jarayonining pedagogik modeli va tajriba-sinov natijalari	196
Donayeva Nozimaxon Norbo'tayevna	
Intellekt xarita yordamida o'quvchilarda "emotsional intellekt"ni rivojlantirish	201
G'aniyev Abduqahhor Gadoyevich	
Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarda o'yin faoliyatining psixologik-pedagogik ahamiyati	206
Isayeva Mushtariy Alisher qizi	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarini innovatsion yondashuv asosida boshqarishning nazariy asoslari	210
Mannanova Nargiza Xaydarovna	

Ingliz tilini o'rgatishda ona tilidan keng foydalanishning salbiy va ijobiy jihatlari	215
Masharipova Kumushoy Amin qizi	
The Relationship Between Critical Thinking and Reading Comprehension in Primary School Students	218
Mavlonova Dildora Shukhrat kizi	
Tasviriy san'at mashg'ulotlarida zamonaviy metodlardan foydalanish	222
N. K. Musayeva, U. O. Ziyatova	
Singapurning ta'lim falsafasi: korporativ madaniyatni ma'naviy-ma'rifiy rivojlanish bilan integratsiyalash ...	226
Nishonov Xayrulla Xolmirzaevich	
The Anthropocentric Paradigm in Modern Linguistics: Cognitive Linguistics and Linguacultural Studies in The Study of Language, Consciousness, and Culture	230
Rajabova Shaxlo Shodmonovna	
Bugungi globallashuv davrida ta'lim tizimini rivojlantirish va uning sifatini oshirishda nostandart yondashuvning ahamiyati	234
Ramazonova Salomat Saidovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kreativ sinflar ishini tashkil etishga tayyorlash	238
Saidova Gulruh Halim qizi	
O'zbek oilalarida ota-ona va farzand munosabatlarini tashxis qilishning psixologik xususiyatlari (Farg'ona vodiysi misolida)	242
Turg'unboeva Azizaxon G'ulomovna	
Сущность и специфика развития билингвизма у детей дошкольников	246
Истамова Нигора Азимжановна	
Zamonaviy rahbarning innovatsion boshqarish texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklari	249
Xakimova Dildora Mashrabjonovna	
Креативный подход к развитию лингвометодического мышления студентов-филологов	253
Ходжаниязова Айгуль Айтмуратовна	
Umumta'lim maktablarida tarbiya darslarini tashkil etish ijtimoiy zarurat sifatida	257
Rashidova Gulnoza G'ulomovna	
Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati	261
Xaydarov Sulaymon Amirqulovich	
Xronotop nazariyasiga tahliliy yondoshuvlar va qarashlar	265
Avazov Vahabjon Tolibjon o'g'li	
Ko'zi ojiz bolalarning rus tili darslarida nutqiy kompetensiyasini shakllantirishning psixopedagogik asoslari	268
Abduraximov Asror Sultonali o'g'li	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda kasblar haqida dastlabki tasavvurlarni shakllantirishning psixologik-pedagogik asoslari	271
Adizova Nilufar Quvondiq qizi	
Zamonaviy media texnologiyalarini ta'lim jarayoniga qo'llashning zarurati	274
Alimov Asadulla Urokbayevich	
Maktabgacha yoshdagi bolaning rivojlanishida ijtimoiy muhitning ta'siri	278
Alimova Umida Jumaboy qizi	
Kognitiv yondashuv asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari grammatik va diskursiv kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy modeli va pedagogik texnologiyasi	282
Dadadjanova Feruza Muhammadyusupovna	
Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalarining rivojlanish tarixi va ommalashuvi	286
Hojiyeva Maftuna Ulug'bekovna	
Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarida raqamli resurslardan foydalanish orqali adabiy kompetensiyani rivojlantirish	289
Islomova Xafiza Azamatovna	
Ona tili o'qitish metodikasi fanidan mustaqil ta'limni tashkil etish	293
Ismadiyorova Nafisaxon Ibroximjon qizi	
Axloqshunoslikning global muammolari va texnikaviy muhitning inson hayotiga ta'siri	298
Kozimova Nargiza Istam qizi	
Ichki ishlar organlari xodimlarida kasbiy kompetentlikni oshirish va baholash usullarining xalqaro tahlili	303
Mamatqulova Sanobar Ismatillayevna, Eshmurzayev Yigitali Shokirovich, Kadirova Durdonaxon Rustamovna	
Tabiiy fanlarda bilingval ta'lim va CLIL yondashuv	309
Mannobxonova Muqaddamxon O'ktamxon qizi	

Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda pragmatik muammolar va ularning yechimlari	313
Maxmudova Nigoraxon Boyqo'zi qizi	
Poshshoxo'ja Ibn Abduvahobxo'janing "Miftoh ul-adl" asaridagi pedagogik qarashlari	317
Muzaffarova Farida Muxtor qizi	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida matn tushunishni shakllantirishda germenevtik metodlarning nazariy asoslari	321
Nazirova Shaxnoza Odinajon qizi	
Axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishda raqamli gigiyena va internet xavfsizligi.....	324
Ramazonov Jahongir Djalolovich	
Informatika fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar	328
Sadinov Otabek Vaxodirovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarning ijtimoiylashuvida musiqa fanining ta'siri.....	332
Shahobiddinova Zilola Orif qizi	
Madaniy-ijtimoiy va ta'limiy omillarning bolalarning aqliy rivojlanishiga ta'siri	335
Shirinov Otabek Tuvalovich	
Tadqiqot metodi vositasida o'quvchilarda tabiiy-ilmiy savodxonlikni rivojlantirish.....	338
Suyarov Kusharbay Tashbayevich	
Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kommunikativ kompetensiyasi va nutq madaniyati	342
Saipova Hilola Abduhamitovna	
"Ekologik ochiq o'yinlar" 5–7 yoshli bolalar uchun.....	346
Tangirov Zoir Xo'jakulovich	
Yuqori malakali taekvondochilarni o'ziga xos genetik xususiyatlarini hisobga olgan holda sport seleksiyasi.....	350
Tursunaliyev Ulug'bek Shavkatjon o'g'li	
Musiqa maktabi o'quvchilarida madaniy qadriyatlar va ustoz-shogird an'alarining uzluksiz rivojlanishi ..	353
Seytanov Bayrambay	

KOGNITIV YONDASHUV ASOSIDA TIBBIYOT OLIY TA'LIM MUASSASALARI TALABALARI GRAMMATIK VA DISKURSIV KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY MODEL VA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYASI

Dadadjanova Feruza Muhammadyusupovna

Farg'ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti, tayanch doktorant

Annotatsiya: Mazkur maqola tibbiyot institutlari talabalari orasida grammatik va diskursiv ko'nikmalarni shakllantirish masalasiga bag'ishlangan. Maqsad – kognitiv yondashuv asosida samarali model va pedagogik texnologiyani ishlab chiqishdir. Tadqiqotda nazariy tahlil, kuzatuv, eksperiment hamda statistik usullar qo'llanildi. Natijalar talabalarda grammatik bilimlarni tizimlashtirish va diskursiv kompetensiyani rivojlantirish samaradorligini ko'rsatdi. Muallif kognitiv jarayonlarning til o'rganishga ta'sirini ochib berdi. Ilmiy yangilik – lingvodidaktik jarayonga kognitiv modelni amaliyotda tatbiq etish samaradorligi isbotlandi.

Kalit so'zlar: kognitiv yondashuv, lingvokognitiv mexanizmlar, grammatika, diskurs, kommunikativ kompetensiya, lingvodidaktika, model, pedagogik texnologiya.

Abstract: This article is devoted to the development of grammatical and discursive skills among medical institute students. The aim of the research is to design an effective model and pedagogical technology based on the cognitive approach. The study employed methods of theoretical analysis, pedagogical observation, experimentation, and statistical data processing. The findings demonstrated the effectiveness of the model in systematizing grammar knowledge and developing discursive competence. The author emphasized the role of cognitive processes in language learning. The scientific novelty lies in proving the efficiency of applying a cognitive approach in linguodidactic practice.

Key words: cognitive approach, linguo-cognitive mechanisms, grammar, discourse, communicative competence, linguodidactics, model, pedagogical technology.

Аннотация: Статья посвящена проблеме формирования грамматических и дискурсивных навыков у студентов медицинских институтов. Цель исследования – разработка модели и педагогической технологии на основе когнитивного подхода. Применялись методы теоретического анализа, педагогического наблюдения, эксперимента и статистической обработки данных. Результаты показали эффективность модели в систематизации грамматических знаний и развитии дискурсивной компетенции. Автор акцентировал внимание на роли когнитивных процессов в изучении языка. Научная новизна заключается в доказательстве результативности применения когнитивного подхода в лингводидактике.

Ключевые слова: когнитивный подход, лингвкогнитивные механизмы, грамматика, дискурс, коммуникативная компетенция, лингводидактика, модель, педагогическая технология.

KIRISH

Bugungi globallashuv jarayonida oliy ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri – zamonaviy kasbiy faoliyatda samarali muloqot qila oladigan, mustaqil fikrlash va o'z nuqtai nazarini asosli tarzda bayon eta oladigan malakali mutaxassislarni tayyorlashdir. Ayniqsa, tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari uchun chet tilida, xususan ingliz tilida erkin muloqot qila olish, ilmiy va kasbiy diskursni anglash hamda undan samarali foydalanish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Chunki zamonaviy tibbiyot nafaqat amaliy tajribaga, balki xalqaro

hamkorlik, zamonaviy ilmiy yangiliklarni o'zlashtirish va ulardan kasbiy faoliyatda foydalanishga ham bevosita bog'liqdir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Kognitiv yondashuv til o'qitish metodikasida talabalarning bilish jarayonlarini faollashtirish va nutqiy ko'nikmalarni tizimli rivojlantirishga qaratilgan muhim yo'nalish hisoblanadi. Andersonning "Cognitive psychology and its implications" asarida kognitiv jarayonlar – xotira, idrok va tafakkurning tilni o'zlashtirishdagi o'rni ilmiy asosda yoritilgan. Piaget va Vygotskiy ham o'z tadqiqotlarida bilish faoliyatini shaxs rivojlanishining markaziy omili sifatida baholab, til va tafakkur o'rtasidagi uzviy bog'liqlikka alohida e'tibor qaratgan. Bu g'oyalar zamonaviy lingvodidaktik tadqiqotlarda, xususan, tibbiyot ta'limi kontekstida tilni amaliy o'zlashtirishni ta'minlashda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qilmoqda.

Ikkinchi til sifatida chet tili o'rganish masalalari bo'yicha Ellis tomonidan olib borilgan tadqiqotlar grammatik va diskursiv kompetensiyalarni shakllantirishda kommunikativ yondashuvni kognitiv tamoyillar bilan uyg'unlashtirish zarurligini ko'rsatadi. Gural tomonidan ishlab chiqilgan chet tili nutqini murakkab o'zini o'zi rivojlantiruvchi tizim sifatida o'qitish modeli hamda Strelkovaning diskursiv grammatikani o'qitishning integratsion modeli kognitiv jarayonlarning lingvodidaktik samaradorlikka ta'sirini yanada kengaytiradi. Bu yondashuvlar orqali talabalarda nafaqat grammatik bilimlar, balki nutqiy vaziyatlarda muloqot olib borish malakalari ham rivojlanadi.

O'zbekistonda lingvodidaktik yondashuvlar sohasida Hasanovning "Lingvodidaktika asoslari" asarida talabalarning nutqiy va grammatik ko'nikmalarini shakllantirishda zamonaviy metodlardan foydalanish yo'nalishlari belgilab berilgan. So'nggi yillarda "Pedagogik mahorat" jurnalida chop etilgan maqolalar ham tibbiyot institutlari talabalari uchun diskursiv kompetensiyani rivojlantirish masalasining dolzarbligini ko'rsatmoqda. Shuningdek, "Obshchestvo i innovatsii" jurnalida mediatest bilan ishlash jarayonlari diskursiv kompetensiyani rivojlantirishda samarali vosita sifatida baholangan. Ushbu tadqiqotlar kognitiv yondashuv asosida grammatik va diskursiv kompetensiyalarni shakllantirish nazariy modeli va pedagogik texnologiyasini ishlab chiqishda mustahkam ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasi sifatida ma'lumotlar nazariy manbalarni tahlil qilish, dars jarayonlarini kuzatish hamda talabalarning faoliyati bo'yicha o'tkazilgan pedagogik tajriba asosida olindi. Olingan natijalar statistik usullar yordamida qayta ishlanib, taqqoslash va umimlashtirish orqali ilmiy xulosalar chiqarildi. Shu tarzda ma'lumotlarning ishonchligi va samaradorligi ta'minlandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Til o'qitishda an'anaviy yondashuvlar, ko'pincha, grammatik qoidalarni o'zlashtirish va lug'at boyligini kengaytirishga qaratilgan bo'lsa, bugungi kunda kommunikativ hamda kognitiv yondashuv asosida til kompetensiyalarini shakllantirish talabi dolzarbdir. Kognitiv yondashuv talabalarning bilish jarayonlari, tafakkur faoliyati va nutqiy kompetensiyalarini uyg'un rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu yondashuv orqali nafaqat grammatik bilimlar, balki diskursiv kompetensiya – kontekstual, madaniy va kasbiy mos muloqot olib borish qobiliyati ham shakllanadi.

Tibbiyot sohasida faoliyat yurituvchi mutaxassis uchun grammatik jihatdan to'g'ri, aniq va mantiqiy izchillikka ega nutq zaruriy ko'nikma hisoblanadi. Bunday ko'nikmalar nafaqat ilmiy maqola va hisobotlarni tuzishda, balki bemorlar bilan muloqotda, hamkasblar bilan maslahatlashishda, xalqaro anjuman va konferensiyalarda ishtirok etishda ham muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli, tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari grammatik va diskursiv kompetensiyalarini shakllantirish masalasi nazariy hamda amaliy jihatdan alohida ahamiyatga ega.

So'nggi yillarda til o'qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalar – interfaol metodlar, muammoli ta'lim, loyihaviy faoliyat, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan keng foydalanilmoqda. Biroq grammatik va diskursiv kompetensiyalarni shakllantirish jarayonini kognitiv yondashuv asosida nazariy model darajasida ishlab chiqish va uni ta'lim amaliyotiga joriy etish hali ham dolzarb ilmiy muammo bo'lib qolmoqda.

Mazkur tadqiqotda kognitiv yondashuv asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari grammatik va diskursiv kompetensiyalarini shakllantirish nazariy modeli ishlab chiqildi hamda unga mos pedagogik texnologiyalarni qo'llash imkoniyatlari tahlil qilindi. Shuningdek, o'quv jarayonida tilni o'zlashtirish bosqichlari, bilim va ko'nikmalarni integratsiyalash mexanizmlari hamda talabalarning kognitiv faoliyatini faollashtiruvchi metod va vositalar yoritildi.

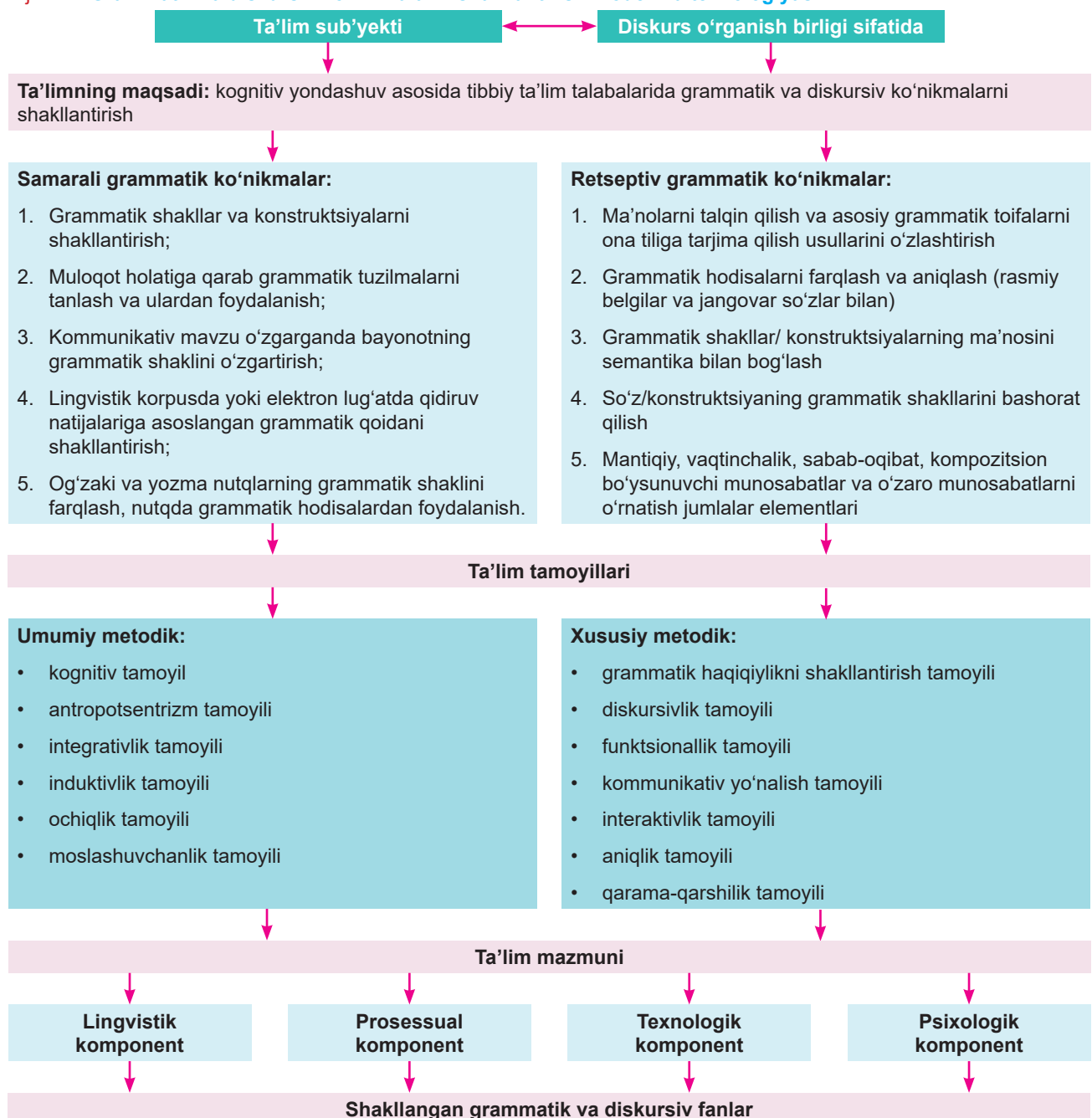

Nutq asosida grammatik ko'nikmalarni shakllantirish uchun ishlab chiqilgan model S.K. Gural tomonidan ilgari surilgan chet tili nutqini murakkab o'zini o'zi rivojlantiruvchi tizim sifatida o'qitish modeli va S.Yu. Strelkova tomonidan ishlab chiqilgan diskursiv grammatikani o'qitishning integratsion modeliga tayangan. Taklif etilgan model kommunikativ yo'nalishga asoslangan, chunki zamonaviy lingvistik ta'limda turli kommunikativ vazifalarni hal qilishga qodir lingvistik shaxsni shakllantirishga katta e'tibor beriladi.

Ishlab chiqilgan modelda o'quv jarayonining asosiy maqsadi nutq asosida kommunikativ grammatik ko'nikmalarni shakllantirishdan iborat. Bu jarayon faqat grammatik qoidalarni mexanik yodlash emas, balki nutqni idrok etish va uni ishlab chiqish bosqichida shakllangan grammatik ko'nikma hamda qobiliyatlardan samarali foydalanish mexanizmini yaratishni nazarda tutadi.

Ta'lim maqsadi ta'lim tamoyillari tizimini belgilaydi. Ular o'z navbatida umumiy metodologik (kognitivlik, antropotsentrizm, integrativlik, induktivlik) hamda xususiy metodologik (grammatik haqiqiylikni shakllantirish, diskursivlik, funktsionallik, kommunikativ yo'nalish, interaktivlik, aniqlik, qarama-qarshilik) tamoyillarga bo'linadi. Ta'lim tamoyillari lingvistik, protsessual, texnologik va psixologik tarkibiy qismlardan iborat bo'lgan ta'lim mazmuniga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

1-jadval: **Grammatik va diskursiv ko'nikmalarni shakllantirish modeli va texnologiyasi**

Endi tadqiqotimizda har bir komponent nimani o'z ichiga olishini tushuntiramiz. Birinchi komponent – lingvistik. Ushbu komponent grammatikani o'qitish mazmunini tanlashda birlamchi va eng an'anaviy hisoblanadi, chunki u tematik tarzda tashkil etilgan o'rganilgan grammatik shakllar va tuzilmalar ro'yxatini qamrab oladi: nutqning muhim qismlari morfologiyasi, xizmat qismlari, oddiy jumla sintaksisi, murakkab jumla sintaksisi hamda matn grammatikasi. Bu komponent o'rganilayotgan til grammatikasi bo'yicha tizimli bilimlar uchun asos yaratadi. Materialni tanlash ko'p jihatdan ushbu komponentga bog'liq bo'lib, u aloqa sohasi, kommunikativ vaziyat, nutq jarayoni ishtirokchilari va ularning holati, shuningdek, kommunikativ maqsad va niyatlarni hisobga olgan holda belgilanadi. Bundan tashqari, matnlarning registri va janrini aniqlash, qaysi biri o'rganilgan grammatik materialning diskursiv xususiyatlarini ochib berishini belgilash muhimdir [].

Modelning protsessual komponenti grammatik material bilan ishlash, grammatik ko'nikmalarni rivojlantirish hamda nutqni tushunish va shakllantirish malakalarini belgilaydi. Bu komponent o'z-o'zini rivojlantirishning sinergetik tamoyillariga asoslanadi. U ma'lum bir aloqa sharoitida zarur bo'lgan grammatik shakl yoki sintaktik tuzilmani tanlash ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Shu sababli, o'rganilayotgan grammatik birlikdan kontekstli foydalanishga alohida e'tibor qaratiladi, chunki bu uning funksional xususiyatlarini to'liq ochib beradi.

Shunday qilib, grammatik ko'nikmalarni egallash nutqni o'zlashtirish darajasida bo'lishi kerak. Bu nafaqat o'rganilayotgan til grammatikasining asosiy qoidalarini o'zlashtirishni, balki o'sha til madaniyatiga xos strategiyalarni ham bilishni nazarda tutadi. Shu asosda talaba muayyan nutqiy vaziyatlarda grammatik vositalar va kommunikativ strategiyalarni to'g'ri tanlay oladi. Bundan tashqari, u kommunikativ maqsad, ijtimoiy rollar va munosabatlardan kelib chiqib, turli xil nutq turlarini yetarli darajada tushunish, shuningdek, nutqiy muloqot sharoitida maqbul bayonotlarni yaratish qobiliyatiga ega bo'ladi.

Kognitiv yondashuv asosida ishlab chiqilgan grammatik va diskursiv ko'nikmalarni shakllantirish modeli lingvistik tibbiy ta'lim talabalariga chet tilining diskursiv grammatikasini o'qitishda samarali metodologiyani shakllantirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Unda jarayonning maqsadlari, yondashuv va tamoyillari, tarkibi, tashkiliy tizimi, uslubi shakllari hamda ko'nikmalarni baholash mezonlari belgilangan.

Ishlab chiqilgan model kommunikativ yo'nalishga asoslanadi. Unda o'quv predmeti o'quv jarayonida va rivojlanish bosqichida ko'p madaniyatli lingvistik shaxs sifatida qaraladi. Ta'lim jarayonida asosiy e'tibor chet tilidagi nutqqa qaratiladi va u o'rganishning bosh birligiga aylanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari kognitiv yondashuv asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalariga grammatik va diskursiv kompetensiyalarini shakllantirish samarali ekanini ko'rsatdi. Ushbu yondashuv tilni o'zlashtirish jarayonida grammatik bilimlarni tizimlashtirish, nutqiy muloqotni rivojlantirish va kasbiy kompetensiyani mustahkamlashga xizmat qiladi. Taklif sifatida o'quv jarayonida interfaol metodlardan keng foydalanish, lingvodidaktik modellarni amaliyotga tatbiq etish va chet tili darslarida kommunikativ vaziyatlarga asoslangan topshiriqlarni ko'paytirish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Anderson, J. R. (2010). Cognitive psychology and its implications. New York: Worth Publishers.
2. Ellis, R. (2015). The study of second language acquisition. Oxford: Oxford University Press.
3. Hasanov, B. (2020). Lingvodidaktika asoslari. Toshkent: Fan.
4. Piaget, J. (2001). The psychology of intelligence. London: Routledge.
5. Vygotsky, L. S. (1986). Thought and language. Cambridge, MA: MIT Press.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019–yil 8–oktabrdagi PQ–5847–son Qarori.
7. Gural, S. K. Model obucheniya inostrannym yazykam kak slozhnoy samorazvivayushcheysya sisteme.
8. Strelkova, S. Yu. Integratsionnaya model obucheniya diskursivnoy grammatike.
9. Tibbiyot institutlari talabalariga chet tilini o'rgatish jarayonida diskursiv kompetensiyani rivojlantirish. Pedagogik mahorat, 2024, №7.
10. Этапы работы с медиатекстом в процессе формирования дискурсивной компетенции. Научный журнал "Общество и инновации".

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.